

Proa

CÉLINE Guerra

Traducció de JOAN-LLUÍS LLUÍS

LOUIS-FERDINAND CÉLINE

GUERRA

Traduït del francès celinià
per Joan-Lluís Lluís

Edició a cura de Pascal Fouché

Pròleg de François Gibault

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: març del 2023

Títol original: *Guerre*
© Éditions Gallimard, París, 2022

© de la traducció i del text «Interpretar Céline en català»:
Joan-Lluís Lluís, 2023

Amb el suport del Departament de Cultura

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions, SLU, Proa
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-19657-02-2
Dipòsit legal: B. 3.178-2023
Composició: La letra S.L.

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.
La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.
En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.
A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.
Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

TAULA

Pròleg, <i>per François Gibault</i>	9
Nota sobre l'edició	21
Interpretar Céline en català, <i>per Joan-Lluís Lluís</i>	25
GUERRA	31
EL MANUSCRIT. Una tria de folis	173
APÈNDIXS	181
«Guerra» en la vida i l'obra de Louis-Ferdinand Céline	183
Repertori dels personatges recurrents	193
Lèxic de llengua popular i argòtica	197

GUERRA

Em dec haver quedat allà encara una part de la nit següent. L'orella esquerra estava tota enganxada a terra amb sang, també la boca. Entre l'una i l'altra hi havia un soroll immens. Vaig dormir en aquest soroll i després va ploure, una pluja ben compacta. En Kersuzon prop meu pesava tibet sota l'aigua. Vaig bellugar un braç cap al seu cos. Vaig tocar. L'altre ja no podia. No sabia a on era l'altre braç. Havia pujat en l'aire molt alt, giravoltava per l'espai i tot seguit baixava per estirallar-me l'espatlla, al cru de la carn. Cada cop feia un bram molt fort i tot seguit era pitjor. Després amb aquell mateix crit aconseguia fer menys soroll que l'horror del brogit que m'esbotzava el cap, l'interior com un tren. No servia de re revoltar-se. Era el primer cop que dormia en aquell merderàs ple d'obusos que passaven tot xiulant, en tot el soroll possible, però sense perdre del tot la consciència, és a dir tal qual horror endins. Fora de les hores que em van operar no he perdut mai més del tot la consciència. Sempre he dormit aixins en el soroll atroç des de

desembre 14. He arreplegat la guerra dins el cap. La tinc tancada dins el meu cap.

Bé. Estava dient que al mig de la nit em vaig girar de bocaterrosa. Va anar prou bé. Vaig aprendre a diferenciar els sorolls de fora i els sorolls que ja no m'abandonarien mai més. Pel que fa al patir, també l'espatlla i el genoll em fotien una puta malada. Però em vaig posar dret. Tenia gana en el fons del fons. Vaig girar-me una mica en la mena de clos a on ens havia arribat el final amb en Le Drelière i el comboi. A on es podia haver ficat ara mateix? I els altres? Ho-res, una nit sencera i quasibé un dia havien passat des que havien sigut esclafats. Ja només eren petits monticles pel pendent i pel verger a on fumejaven, xauxinaven i cremejaven aixins aixans els nostres cotxes. El gran furgó-farga encara s'estava socarri-mant de mala manera, el camió del farratge quasibé ja no hi era. No vaig reconèixer el brigada al ple mig. Sí que vaig reconèixer més lluny un dels cavalls amb quelcom rere seu, una punta de timó, dins la cendra, encastat al llarg de la paret de la masia que acabava d'esfondrar-se a trossos i bocins. Es devien haver re-precipitat al galop entre les runes al bell del bombar-deig, caiguts de cul dins la metralla, si ho puc dir aixins. Havia pensat com cal en Le Drelière. Em vaig quedar ajupit una estona allà mateix. Era fang d'obús ben triturat. N'havien vingut almenys dos-cents d'obu-sos al moment. Morts aquí allà. El paio dels sarrons s'havia badat com una magrana, vermell igual, del coll

a la meitat dels pantalons. A la panxa ja se li passejaven dues rates cofoies que li endrapaven el sarró de tronxos florits. La flaire al clos era de carn corrompuda i de cremat, però sobretot del pilot del mig a on hi havia ben bé deu cavalls esventrats els uns amb els altres. És aquí a on se li havia acabat el galop, aturat de cop per una marmita, o tres, a dos metres. El record de la bossa dels calerons que portava en Le Drelière em va tornar de sobte en el més profund del meu merderàs.

No sabia què pensar jo esclar. No estava en estat de rumiar gaire fort. Tot i això, a desgrat de l'horror en què em trobava, estava putament neguitós, a més del soroll de tempesta que traginava. Semblava que ja només hi quedava jo en aquesta pollosa aventura. El canó allà lluny, tampoc no estava gaire segur de si el sentia. Tot es confonia. Pels encontorns vaig guipar grupets a cavall, a peu, que s'allunyaven. M'hauria agradat que siguessin els alemanys, però no s'acostaven pas. Sens dubte devien tindre altres coses per carregar en altres direccions. Devien tindre ordres. Aquí segur el terreny estava esgotat de tant batallar-hi. Ara em tocava a mi tot sol doncs de retrobar el regiment! A on es devia haver ficat? Per pensar, encara que només una engruna, havia de tornar a començar diversos cops com quan parlem a l'andana d'una estació mentre passa un tren. Una engruna de pensada molt forta a la vegada, una rere l'altra. És un exercici que us ben juro que cansa. Ara vaig entrenat. Vint anys,

n'aprenem. Tinc l'ànima més dura, com un bíceps. Ja no crec en les facilitats. He après a fer música, son i perdó i, ja ho veieu, també bella literatura, amb trossets d'horror arrabassats al soroll que no s'acabarà mai. En fi.

Entre les miques del gran furgó-farga hi havia llaunes de carn. Encara que l'incendi les havia fet esclatar, em farien profit. Però hi havia la set. Tot el que vaig endrapar d'una mà era ple de sang, tant meva com d'altres. Allavors vaig buscar un cadàver que dugués encara un xic de mam. Vaig trobar-ne a l'altra punta prop de la sortida del clos, en un caçador a cavall. Dintre l'abric hi tenia bordeus, dues ampolles i tot. Robat, esclar, bordeus d'oficial. Després em vaig dirigir cap a l'orient d'on havíem vingut. A tongades de cent metres. Sentia que ja no veia les coses allà a on devien ser. Em semblava veure un cavall al mig del camp. Volia muntar-lo i en acostar-m'hi ja no era sinó una vaca ben inflada, dinyada de tres dies. Aixins per força em cansava més. Aviat també vaig veure peces d'artilleria que segur que no existien. Ja re no era igual amb l'orella com la tenia.

De peluts de debò encara no n'havia vist cap. Més quilòmetres. Vaig rebeure sang. El soroll s'anava suavitzant cap endintre. Finalment esclar vaig vomitar-ho tot, i les dues ampolles senceres. Tot giravoltava. Merda, em vaig dir, Ferdinand. No et deixis morir ara que has fet el més difícil!

Mai havia sigut tan valent. I vaig pensar en la bossa, en tots els furgons [del regiment] pillats i aixins tenia mal tres cops, a la vegada al braç, per tot el cap amb el soroll horrible i també al més profund, a la consciència. Pànic, sentia, perquè fet i fet soc bon minyó. M'hauria parlat en veu alta si la sang no m'hagués enganxat tant la llengua. En general això em dona coratge.

Era pla aquell país —però les cunetes traïdores i profundes, plenes d'aigua, feien que era difícil avançar. Calia fer marrades tant i més, i era tornar al mateix lloc. Diria que vaig sentir bales que piulaven. Però segur que l'abeurador a on m'havia aturat era de veritat. M'aguantava el braç amb l'altre perquè no el podia mantindre recte. Se m'havia mort al costat. Tenia com una mena d'esponja grossa feta amb teixit i sang a l'alçària de l'espatlla. Si la movia una mica deixava de viure de tant com m'agafa una pena atroç fins al fons de la vida, mai millor dit.

Sentia que de vida encara me'n quedava un munt per dintre, que es defensava, si ho puc dir aixins. Mai hauria pensat que era possible si m'ho havien explicat. Ja no caminava d'allò molt malament, en fi doscents metres a cada cop. Era esgarrifós el patiment, de sota el genoll fins a dins del cap. L'orella era un brou sonor a més a més, les coses ja no eren ben bé les mateixes ni com eren abans. Semblaven de màstic, els arbres gens fixos, la carretera sota els sabatots feia pujades i baixades lleus. Ja no duia re sinó la tú-

nica i pluja. Ningú encara. La tortura al cap la sentia ben fort per la campanya tan ampla i tan buida. Quasi m'espantava escoltant-me. Em pensava que despertaria la batalla de tant de soroll que feia jo per dintre. Feia més soroll dintre meu que una batalla. En un rebot de sol, lluny, un campanar veritable un d'enorme, puja per sobre dels camps. Ves per allà, em dic. Era una destinació com una altra. I després sec —amb aquell borrombori sota la closca, el braç trossejat, i m'obliga a enrecordar-me del que acabava de passar. No hi havia manera. La tenia a can pixa, la memòria. I a més feia massa calor, i fins el campanar canviava de distància, em perforava els ulls a frec, més lluny. Potser és un miratge, em dic. Però no soc tan ximplet. Si tant tinc mal a tot arreu és que el campanar també existeix. Era una manera de raonar, de recobrar fe. I aquí em teniu de nou caminant pel voral de la carretera. En un revolt, es mou un paio pel fons fangonós, segur que em veu. Primer penso que és un cadàver que guimba, segur que dec tenir una lucina. Anava vestit de groc amb un fusell, mai n'havia vist cap de girbat d'aquesta manera. Tremolava el paio o era jo. Em fa un senyal perquè avanci. Aixins que me n'hi vaig. No era cap perill. Em parla de molt a prop. Ho veig de seguida. Era un anglès. En el meu estat, em sembla increïble que sigui anglès. Amb els morros plens de sang com els tenia li responc també en anglès, quasi sense pensar-hi. Jo que no n'havia volgut escolpir dotze parau-

les quan l'havia d'aprendre allà dalt, em poso a conversar amb el paio de groc. L'emoció sens dubte. I em feia bé a l'orella de parlar-li anglès. Em sembla que ja no tenia tant de soroll. I aixins m'ajuda a caminar. M'apuntala ben com cal. M'aturava sovint. Penso fet i fet que millor que sigui ell que no un torracollons de casa nostra que m'hagi retrobat. A ell almenys no calia que li narrés tota la guerra i com se'ns havia acabat l'expedició.

—Where are we going? li dic...

—A Yprès! em fa.

Yprès deu ser aquell campanar allà. Aixins que era un campanar veritable, de ciutat. Encara faltaven ben bé quatre hores de caminada a peu coix del xin-xano nostre, pels caminois i sobretot pels camps. Ja no hi veia gaire clar però tot era ben vermell per damunt. M'havia dividit en parts tot el cos. La part xopa, la part borratxa, la part del braç que era atroç, la part de l'orella que era esgarrifosa, la part de l'amistat per l'anglès que era ben consoladora, la part del genoll que semblava pirar a l'atzar, la part del passat que, me n'enrecordo prou bé, volia aferrar-se al present però ja no podia més —i també esclar el futur que em feia més por que tota la resta, i finalment una part estranya que per damunt de les altres em volia explicar una història. Ja ni se'n pot dir desgràcia de tot plegat, fet i fet era divertit. Encara vem fer un quilòmetre i després em nego a avançar.

—A on anaves? li pregunto de cop, per sapiguer-ho.

M'aturo. Deixo d'avançar. I això que el seu Ypres ja no és mica lluny. Els camps donaven voltes, s'inflaven com gepes movedisses com si unes rates enormes aixecaven pans de terra tot fent-se un camí sota els solcs. Era gent potser fins i tot, qui sap. Ben gros era, un exèrcit semblava arran de terra... Es bellugava com un mar d'ones de debò... Millor quedar segut. Sobre-tot que tragino tots els sorolls de tempesta que em passaven entre les orelles. Dintre el cap ja no hi tenia re més que corrent d'aire d'huracans. Perxò havia de bramar molt fort.

—I am not going! I am going to the guerra de moviment!

I tal dit tal fet. Em vaig aixecar, amb el braç i l'orella, la sang pertot, i altre cop cap allà a l'enemic d'on ja veníem. El company allavors m'escridassa i jo que entenc totes les paraules. Em devia pujar la febre, i com més em carregava de calor més fàcilment entenia l'anglès. Coixejava però era tossut en la qüestió del coratge. Ell no sabia com aturar-me. Quasi ens vem esbatussar al mig de la plana. Sort que no hi havia ningú per mirar-nos. Finalment va guanyar ell, quan em va agafar fort pel braç, el que estava obert. Per força va guanyar ell. El vaig seguir. Però encara no havíem caminat ni un quart cap a la ciutat que per la carretera veig que venien cap a nosaltres una desena ben bona de cavallers de caqui. En veure'ls tan a prop m'imagino coses, que la batalla tornarà a començar.

—Hurray! vocifero de tan lluny com els veig. Hurray!
Ara sabia que eren anglesos.

—Hurray! responen.

L'oficial se'ns acosta. Em complimenta.

—Brave soldier! Brave soldier! diu. Where do you come from?

Però jo ja no hi pensava més en d'on comia from!
Em va reespantar el malparit aquell.

Encara volia escampar endavant i endarrere, pels dos costats. El company que m'havia carregat em carrega una bona coça al cul, vinga cap a ciutat. Ja ningú em volia valent. Ja no sabia a on ficar-me les idees, davant o darrere, per dintre feia massa mal. En Le Drelière no havia vist re de tot això. S'havia mort massa aviat. En un cert moment la carretera va pujar positivament cap a mi, suau suau, com un veritable petó ja ho puc dir, fins a l'alçada dels ulls i m'hi vaig estirar com en un llit ben tou amb el meu enorme bombardeig dins la codolla i tot. Després es va calmar encara més i els cavalls dels caquis van tornar cap a mi, vull dir aquell galop sense [solta], perquè ja no vaig veure ningú més.

Quan vaig retrobar una espècie de consciència era en una església, en un llit de debò. Em vaig despertar altre cop pel soroll de les orelles, i d'un gos que em pensava que se m'estava cruspint el braç esquerre. No vaig insistir gens. Si no és que m'obrin el ventre tot aixins en viu i en fred a més, ja no podia tindre més mal enlloc. Que no va durar una hora, tota la nit va

durar. Vaig veure com passava un gest estrany en aquella ombra sota els ulls, ben tou i ben melodiós que d'alguna manera em va despertar quelcom.

No m'ho podia creure. Era el braç d'una paia. Aixins que d'entrada se'm remou la tita. Amb un ull vaig buscar a on paraven les natges. Vaig veure com ondulava aquell darrere, amb teixit tibet com cal entre els catres. Com un somni que hi torna. La vida té trucs. Les idees em van pujar de trasantó, com embullades, i van seguir aquell darrere tot esperant, i fent bondat. Algú em va fer rodar fins un racó de l'església, un racó ple de llum. Allà em vaig desmaiar altre cop a causa de l'olor diria, devia ser perquè dormís. Deuen haver passat dos dies, amb més dolor i sorolls enormes dins el meu cap tan gros que vida vera. És curiós com me'n recordo d'aquell moment. No és tant el fet de ballar-la negra el que recordo, més aviat de ja no ser responsable de re, com un pobre gamarús, ni de la meua carnassa. Era més que esfereïdor, era una vergonya. El ridícul en aquell moment era la persona tota que us donen i que hem defensat, el passat incert, atroç, ja endurit, quan es desbarata i corre rere els bocins. La mirava jo la vida, mentre quasi em torturava. Quan em faci l'agonia de debò, li escopiré als morros aixins. És ben ximple, segons com, i que ningú m'enganyi, la conec bé prou. L'he vista. Ja ens trobarem. Tenim un compte ella i jo. Me li repixo.

Però cal que ho expliqui tot. Al cap de tres dies, un obús va venir a esclatar a l'altar gran, un de ben veri-

tat. Els anglesos que tenien l'hospital de campanya van decidir que marxariem tots. A mi no m'entusias-mava gaire. Les formes d'aquella església es movien també, pilars de cera tova que s'enrotllaven com si era dia de festa amb el groc i el verd dels vitralls. Beviem llimonada amb biberó. Tot això era prou bo segons com. Vull dir per allà a on passen els líquids. En un cop de malson fins i tot vaig veure com desfilava a dalt a les voltes amb un cavall daurat i amb ales el general Métuleu des Entrayes⁴ que segur que m'estava buscant... Em va fitar, aviam si em reconeixia, i tot seguit va moure la boca i el bigoti se li va posar a batre com una papallona.

—He canviat eh Métuleu? li vaig demanar ben suau i ben familiar.

I aixins em vaig acabar adormint, amb una angú-nia més, ben neta, ben falcada entre les òrbites i que s'esmunyia fins al fons de les idees i més enllà d'aquell soroll tan enorme que no paro de descriure.

Segurament ens van transportar fins a l'estació i distribuir pel tren. Eren furgons. Encara s'ensumava la flaire de fems frescos. Avançava molt lentament. Feia massa poc que havíem arribat per fer la guerra ja en sentit invers. Un, dos, tres, quatre mesos havien

4. Métuleu, nom probablement de creació celiniana, es llegeix fonèticament com Mais tue-le, és a dir Mata'l, va. I una de les dues maneres possibles de pronunciar Entrayes en francès correspon a entrailles, o sigui entranyes. General Mata'l Va de les Entranyes, doncs, d'alguna manera. (*N. del t.*)

passat. Al vagó només hi havia baiards un rere l'altre, en dos rengles. Jo era a tocar de la porta. Una altra flaire hi havia també, la dels morts, prou que la coneixia, i la del fenicat. Ens devien haver tret a tot drap de l'hospital.

—Hu... Hu! que vaig fer com una vaca tan bon punt vaig començar a despertar-me, perquè era el bon lloc.

Primer ningú va respondre. El tren anava quasibé a pas de tortuga. Al cap de tres crits n'hi va haver dos al fons que em van respondre:

—Hu! Hu!

És bon crit de ferit. És el més fàcil de dir.

Txu! Txu!... bastant lluny, devia ser la màquina que s'acostava al pendent. Les explosions de l'orella ja no m'enganyaven. Tot es va aturar prop d'un riu que rajava de la lluna i vem tornar a avançar amb sotracs. Si fa no fa era com el viatge d'anada. Com un record de Péronne, era. Em preguntava qui devien ser els altres estirats pels furgons, quins sorges, francesos o anglesos, o qui sap si belgues.

Els Hu, hu! s'entenen a pertot, hi vaig tornar.

Cap resposta. Només que els que gemegaven ja no gemegaven. Tret d'un que repetia Marie, amb una mena d'accent, i també un *glu-glu* molt a prop meu d'un paio que devia buidar-se per la boca. Aquest to també me'l coneixia. En dos mesos havia après quasibé totes les fresses de la terra i dels homes. Vem quedar encara ben bé dues hores immòbils al terraplè, a ple fred. Amb el *txu-txu* i prou de la locomotora.

I també una vaca que feia *muu muu* molt més fort que jo això sí per la prada allà davant. Li vaig respondre per si de cas. Devia tindre gana. Vem avançar un poc més, *brum, brum...* Totes les rodes, totes les carns, totes les idees del món estaven apilonades en el soroll al fons del meu cap. Va ser en aquest moment que sí que vaig dir-me que s'havia acabat. Que prou. Vaig empènyer el terra amb un peu. Va aguantar. Vaig canviar de costat. Fins vaig seure. Mirava l'ombra del vagó, davant, darrere. L'ull se m'hi feia. Eren cossos que ja no es movien sota les flassades dels baiards. Dos rengles de baiards, hi havia. Vaig fer:

—Hu, hu.

I ningú va dir ni piu. També m'aguantava dret, no gaire temps però prou per anar fins a les portes. Amb un braç les vaig obrir més... Vaig seure dins la nit cammes enfora. Era ben bé com quan havíem pujat cap a la guerra però ara baixàvem i més a poc a poc encara. Al vagó tampoc hi havia cavalls. Devia fer gran fred, ja no era estiu però la calor i la set que tenia sí que eren d'estiu, i també veia coses nit endins. Fins i tot sentia veus, per culpa dels meus sorolls, i també columnes senceres que passaven pels camps, a poc menys de dos metres de terra. A ells els tocava ara. Se'n pujaven cap a la guerra. Jo me n'entornava. Era més aviat un vagó petit el nostre, però ara que hi penso hi devia haver almenys quinze morts allà dintre. Potser encara sentíem un canó prou lluny. Als altres vagons devia ser igual. *Txut! Txut!* Era una locomotora petita i li costa-

va arrossegar-ho tot. Nosaltres ens en anàvem cap a la rereguarda. Si em quedo amb ells, pensava, la dinyaré de debò, però tenia tant mal i tant soroll al cap que segons com m'hauria anat bé. En fi, al cadàver que era al baiard al fons a la dreta de sobte li vaig veure la cara i també la cara dels altres, quan el vagó tot d'una es va aturar sota un fanal de gas. En veure'ls em vaig posar a parlar.

—Hu, hu! els vaig fer a tots.

I el tren va continuar fent el seu poc a poc a frec de camp, una prada coberta d'un tel tan espès que vaig dir-me: Ferdinand, caminaràs per aquí damunt com si era ca teva.

I hi vaig caminar per damunt. Vaig sortir recte cap a aquell edredó, mai millor dit. Me'n ficava pertot arreu, d'aquell núvol. Ja està, vaig dir, aquest cop deserto de bon de veres. Vaig seure, tot era moll. Una mica més lluny ja veia les parets de la ciutat, muralles altes, un fort veritable que la protegeix. Una ciutat gran del nord sens dubte. Sec allà davant, dic. M'havia salvat, ja no era sol. M'engipono un aire entremaliat. Hi havia en Kersuzon, en Keramplech, en Gargader i el nano Le Cam al voltant meu, en rotllana si fa no fa. Només que tenien els ulls tancats. I vinga fer-me retrets. Fet i fet venien per vigilar-me. Feia quatre anys quasibé que anàvem plegats! I això que jo mai els havia dit cap garrofa. En Gargader sagnava al bell mig del front. Envermellia tota la boira sota seu. L'hi vaig fer notar i tot. És veritat que en Kersuzon ja no tenia

cap braç, però sí unes orelles força grosses per escoltar bé. Al nano Le Cam se li veia la llum del dia a través del cap, a través dels ulls com amb una ullera. Prou divertit, diria. A en Keramplech li havia crescut una barba, tenia els cabells llargs com una senyora, encara portava el casc i es netejava les ungles amb una punta de baioneta. Aixins m'escoltava també. Els budells li lliscaven pel darrere cap allà per la campanya. Calia que els parlés, si no segur que em denunciarien. La guerra, vaig dir, la teniu allà al nord. Aquí gens ni mica. Ni piu ni re, ells.

El Rei Krogold⁵ se n'ha tornat a ca seva. Va haver-hi canonades camps enllà just quan deia això. Va semblar que no les havia sentit. No era veritat, vaig dir. Vem cantar plegats tots quatre. El Rei Krogold se n'ha tornat a ca seva! Desafinàvem. Vaig escopir als morros d'en Kersuzon, ben vermell. La idea em va venir aixins, doncs sí. Feia goig. Érem davant Cristiania. Aquesta és la meva opinió avui encara. Per la carretera, o sigui cap al sud, eren en Thibaut i en Joad que ara se m'atansaven. Vestits d'estranya manera també, parracs per dir la veritat. També venien de Cristiania, de saqueig, qui sap. Bé que tindreu febre, colla de malxinats! Això vaig bramar-ho jo. En Kersuzon i els altres no s'atrevien a contradir-me. Jo era el brigada fet i fet, fins i tot després del que havia pas-

5. Afluïció a *La volonté du Roi Krogold*, que Céline va esmentar a *Mort a crèdit*. Vegeu el postfaci.

sat. Desertar sí o no, jo era qui en sabia. Calia sapiguer un poc de tot.

—Explica, vaig dir a en Gargader Yvon que era d'aquelles contrades. És en Thibaut que el va matar al vell Morvan, el pare d'en Joad, és ell que el va matar. Explica, li dic. Explica-m'ho més tard, o sigui més aviat. Explica-m'ho com el va matar, amb un punyal, una corda, un sabre? No? Li va esclafar els morros amb una pedra grossa.

—És veritat, va respondre en Gargader. Molt cert, molt exactament aixins.

Sí que el vell Morvan li havia deixat alguns patacons perquè callés, que no se li endugués el fill lluny, a la ventura, que el deixés en pau i que visqués tota la vida prop seu a Terdigonde a la Vendée, com nosaltres abans a Romanches a la Somme quan ens avorriem tant, al 22è abans de la guerra. Un dia devia haver convidat el pare d'en Joad, convidats d'allò poderosos i ricassos, gent del parlament que s'empitofaven a ca seva. Anava pitof també el vell Morvan, un poc més que els altres i tot, pitof i vomiter. S'havia aixecat del banquet per abocar-se per la finestra. Al carreró avall encara no hi havia ningú. Sí, un gatet, una pedra grossa. En Thibaut justament s'acostava.

—No vindrà pas el teu amic. No vindrà pas per fer-nos xalar, tocar l'instrument, i això que l'hem pagat. M'ha esquilat de vint escuts per endavant... És un lladre en Thibaut sempre ho he dit.

Va ser en aquell moment que en Thibaut que el

sentia es va aixecar amb la pedra grossa a la mà i el va esterrecar mort allà mateix al vell Morvan amb un cop al mig de la templa. Era injúria ben revenjada sencera al final. Terrible. Tal com era l'ànima va escampar la boira, talment el so d'una campana feixuga al primer xoc, es va enlairar.

En Thibaut va entrar en aquella casa amb els pelegrins. Van enterrar el procurador tres dies més tard. La vella Morvan prou que tenia pena i no sospitava re. A la cambra mateixa del mort es va instal·lar en Thibaut, com un amic. Amb en Joad feien la ruta gran de les tavernes. Fins que els dos se'n van atipar. En Joad només pensava en amors llunyanes, en la princesa Wanda, la filla del Rei Krogold, allà a l'Alta Morehande més al nord de Cristiania. En Thibaut sols anhelava amors llunyanes, ni aquell casal tan ric no el va poder retindre. Havia matat per no re, per plaer si es pot dir. Ja els tenim fora tots dos. Veiem com travessen la Bretanya com en Gargader temps enrere, se'n van per sempre de Terdigonde a la Vendée com ho havia fet en Keramplech.

—Molt bé, que deia jo als tres fastigosos meus, eh que fa patxoca aquesta història?...

Primer no van dir re, finalment en Cambelech va ser qui va passar rere meu, ja no l'esperava. Tenia la cara oberta en canal, la mandíbula que penjollava amb filagarses repugnants.

—Tu, brigada, em diu doncs, i se servia de les mans per moure la boca... Poc estem gens contents

nosaltres, poc és aquesta història que menestem nosaltres...⁶

6. El manuscrit inclou un últim foli que no està ben col·locat, ja que algú diu a Ferdinand que serà operat l'endemà, cosa que no passa fins a la segona seqüència. Com que no pot ser inserit enlloc en aquest manuscrit, és probable que correspongui a una altra versió del text. En donem aquí la transcripció:

—Ferm! vaig bramar jo doncs. Ferm!... I més fort encara.

—Tranquil benvolgut em respon la dama, tranquil... Molt bé... Be-gui's això que esperaran a demà per operar-lo.

Aquestes coses passaven a l'hospital de la Perfecta Misericòrdia el 22 de gener de 1915 a Noirceur-sur-la-Lys, cap a les 4 de la tarda.